

Альмувайл Фадель,
доктор філософії в галузі педагогічних наук,
доцент Вищого інституту драматичного
мистецтва, м. Сальмія, Кувейт

Fadel Almuvail,
Ph. D. in industry of pedagogical sciences
associate professor of the Higher institute
Dramatic arts, Kuwait, Salmiia

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТЕАТРАЛЬНОЇ ОСВІТИ В АЛБАНІЇ ТА ТУРЕЧЧИНІ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню сучасного стану і тенденцій розвитку театральної освіти в Албанії (одній із країн «мусульманської Європи») та Туреччині. Уперше проаналізовано освітні програми з акторської майстерності у вищих театральних навчальних закладах Албанії та Туреччини в перші десятиліття ХХІ ст. На основі дослідження навчальних програм закладів вищої освіти виявлено, що в сучасній системі театральної освіти Албанії та Туреччини важлива увага приділяється розробці методики навчання на основі інноваційної концепції театру, що переплітається з наукою, поєднуючи міжнародні та національні цінності.

Ключові слова: театральна освіта, Албанія, Туреччина, мусульманські країни, акторська майстерність, освітні програми.

Постановка проблеми та її актуальність. У сучасному світі значну роль відіграють всеохопні процеси загальноосвітньої інтеграції. Вони стали найбільш важливим об'єктом для вивчення в різних наукових галузях, включаючи культурологію, мистецтвознавство, театрознавство і педагогіку. Інтеграційні процеси охоплюють дедалі більшу кількість держав, зокрема країни мусульманського світу, для яких пошук варіантів взаємодії світових інновацій з традиціями ісламської культури наразі розглядається як перспективний напрям подальшого розвитку.

Активні глобалізаційні процеси початку ХХІ ст. призвели до суттєвих трансформацій у багатьох галузях життя населення мусульманських країн Європейського континенту. Найяскравіше процеси модернізації мусульманського світу отримали відображення в Туреччині та Албанії. Під тиском європейської акультурації суттєві новації проявилися зокрема і в театральній освіті.

Актуальність проблеми визначається недостатнім станом дослідження сучасними науковцями театральної освіти у мусульманських країнах Європи та на Балканах на початку ХХІ ст.

Мета статті — виявити особливості розвитку театральної освіти початку ХХІ ст. на Балканах (на прикладі Албанії та Туреччини).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти проблематики розвитку мусульманського театру та театральної освіти в мусульманських країнах отримали висвітлення у наукових публікаціях Х. Альхаджрі «Ісламський театр те'зіє: шлях до Європи» (2021), Н. Бунахай «Пороги відмінностей: переглянути арабсько-мусульманський театр» (2016), М. Наджар «Викладання близькосхідного театру: створення, виклики та нагороди» («Teaching middle eastern theater: creation, challenges and rewards») (2020), Б. Рахімі «Театр на Близькому Сході: між перформансом і політикою» («Theater in the Middle East: Between Performance and Politics») (2020), А. Хінда «Захист арабсько-мусульманського театру» (2018), Н. Текерек «Огляд театральної освіти в Туреччині та випускники» («An overview of theatre education in turkey and alumni») (2007), Е. Халала та Е. Дече «Драматичний клуб: творча, виконавська, багатодисциплінарна та культурна лабораторія в університету Тирани» («Drama Club: A

Creative, Performing, Multidisciplinary and Cultural Laboratory in Tirana University») (2014), А. Хельвачі «Практика навчання голосу «зразок університету Улудаг» в університетах, які надають театральну підготовку в Туреччині» («Voice training practices “Uludağ University sample” in universities providing theatre training in Turkey») (2020) та ін. Зокрема дослідниками розглянуто питання еволюції та сучасних кроскультурних трансформацій ісламського театру те'зіє; необхідність переосмислення арабсько-мусульманських театральних практик; проаналізовано деякі особливості театральної освіти в Туреччині другої половини 2000-х — 2010-х рр., розглянуто специфіку викладання дисципліни «Арабсько-американський театр» в університетах Сполучених Штатів Америки, досліджено «драматичний клуб» у контексті албанської університетської системи та ін. Отже, констатуємо на основі історіографічного аналізу посилення наукового інтересу до сучасного стану та перспектив розвитку театру в мусульманських країнах, водночас можемо зазначити недостатньо висвітлені питання, пов'язані з трансформацією навчального процесу відповідно до розвитку театрального мистецтва початку ХХІ ст.

Виклад основного матеріалу. Балкани являють собою точку дотику різних цивілізацій, що відображується на всіх галузях діяльності балканських держав, які схильні до взаємодії з тими чи іншими країнами, котрі належать до різноманітних цивілізаційних зон, відповідно до приналежності їх до римо-католицького, православного або ісламського світу.

Цивілізаційні зміни балканського півострова засвідчують реалізацію в його межах певного проєкту ісламського світу, в який входять держави, що мають на своїй території релігійні спільноти балканських мусульман.

Іслам вельми поширений на території Балкан, які завжди відрізнялися складною етноконфесійною картиною. На думку дослідників, висока народжувальність у мусульман, криза традиційних європейських суспільств і фрагментація християнського світу визначають сучасні міжнародні відносини в регіоні (Ананьев, 2013, с. 10). Однією з найбільш актуальних наразі лишається проблема сумісності європейських цінностей та ісламу в різноманітних галузях людського життя, зокрема галузі театрального мистецтва й освіти. Відповідно до першої точки зору у фокусних зонах відбувається зіткнення цивілізацій, а друга робить акцент на поширенні ідей толерантності та мультикультуралізму, що сприяють зближенню цивілі-

зацій (екстраполюючи на театральну освіту). Що стосується Туреччини, іслам в ній багато в чому є символом національної самоідентифікації та історичних традицій, тому напрямок розвитку театральної освіти має кілька шляхів, безпосередньо пов'язаних зі вступом в Європейський союз і відновленням позицій Османської імперії.

У цьому дослідженні термін «мусульманська Європа» застосовано для позначення мусульманських країн на Балканах — Албанії, Боснії та Герцоговини, частини Північної Македонії й Чорногорії, Косово — громади яких складаються переважно з корінних білих європейців мусульманської віри (Океу, 2007, с. 5).

Багатовимірною та динамічною театральною освітою, що охоплює багато галузей мистецтва, є довготривалою і вимагає напруженої роботи в поєднанні з наукою. Під час освітнього процесу одним із найважливіших моментів є те, що виконавець повинен навчитися ефективно використовувати своє тіло як природний інструмент для зовнішньої репрезентації внутрішніх переживань (Ezici, 2008, с. 113).

Серед усіх мусульманських країн Туреччина є єдиною країною, в якій візуальні види мистецтва набули найбільшого розвитку, отримавши з часом сценічні форми та певні закони (зокрема йдеться про народний театр меддах, ляльковий театр, театр тіней, народну гру Ортаюну). Дослідники пов'язують цей факт з географічною близькістю Туреччини до Європи та активним розвитком економічних зв'язків із Заходом (Капац, 1995, с. 3).

Історія театральної освіти в Туреччині як професійної дисципліни почалася 27 жовтня 1914 р. із заснування консерваторії в муніципалітеті Стамбула, відомої як Дарулбедаїї (Dârûlbedâyi) або Дарул-бедаїї-і Османі (Dârû'l-bedâyi-i Osmânî). З проголошенням демократії, завдяки політиці Ататюрка в галузі культури і мистецтв, значно підвищилася роль усіх видів мистецтв та було засновано багато навчальних закладів, які на сучасному етапі продовжують діяльність у формі консерваторій, а також у рамках факультетів або приватних університетів.

У 1968 р. у Стамбулі відбувся перший випуск приватного навчального закладу, який займається підготовкою кадрів для національного турецького театру — театральної школи заснованої Мухсіном Ертугрулом, де викладається акторська майстерність, режисура, історія мистецтв, а особлива увага приділяється вивченню традицій турецького театру. Окрім того, відбувається підготовка театральних кадрів у Стамбульській та Анкарській

консерваторіях, Театральному інституті при Анкарському університеті та ін. Загалом у Туреччині діють 22 театральні школи — у Стамбулі, Анкарі, Ізмірі, Ескішехірі, Кон'є, Адані, Ерзурум, Іспарті, Чанаккалі, Коджаелі, Бурсі, Вані, Орду, які представляють шість різних типів структуризації (Tekerek, 2007, с. 5):

- кафедра акторської майстерності, сценарної майстерності та історії і теорії театру;
- кафедра сценічного мистецтва факультету образотворчого мистецтва, яка складається з відділів акторської майстерності, драматургії та сценічного мистецтва;
- театральні кафедри, що складаються з акторського та режисерського відділів мистецтва;
- кафедра історії й критики театру, пов'язана з факультетом літератури;
- кафедра сценічного декорування та костюма факультету образотворчого мистецтва Університету образотворчого мистецтва;
- акторські кафедри консерваторії, які забезпечують акторську підготовку за напрямом «Виконавське мистецтво, театр та акторська майстерність» (Helvacı, 2014, с. 3418).

Наприклад, в університеті Улудаг на факультеті образотворчого мистецтва в 2007 р. засновано кафедру виконавського мистецтва. Навчальні програми, розроблені відповідно до оригінальної, інноваційної концепції театру, що переплітається з наукою, поєднуючи міжнародні та національні цінності, розраховані на чотири роки навчання.

Місією кафедри є виховання митця сцени, який «цінує досягнення загального з національного і майстерно володіє професійними засобами виразності, принципом колективної роботи, усвідомлює тісний зв'язок театру і життя, світу, суспільства і людини, готовий розвивати свій світогляд, творчу силу, інтелектуальний та емоційний фон і сам має тісні стосунки із суспільством» (Helvacı, 2014, с. 3418).

По завершенню чотирирічної програми студенти отримують ступінь бакалавра в галузі акторської майстерності. Усі студенти повинні пройти мінімум 70% теорії та 80% практики, щоб скласти підсумковий іспит. Студенти складають мінімум один семестровий іспит (оцінка за нього на 50% складається за практичні заняття під час навчання) та один випускний іспит з кожного предмету (максимальна кількість балів — 100, а мінімальна — 50 балів за кожен іспит).

Кафедра здійснює навчання за напрямами:

- робота актора, режисера, помічника режисера в приватних театрах і театрах, що фінансу-

ються державою; акторська гра в театральних виставах, кінофільмах і рекламних роликах;

- керування культурною та мистецькою діяльністю в органах місцевого самоврядування, організаціях, пов'язаних з міністерством культури та туризму (культурний менеджмент);

- навчальна драма в освіті та ігровій діяльності в навчально-виховних закладах, закладах народної освіти, приватних навчальних закладах;

- читання лекцій з акторської майстерності, проведення майстер-класів та викладання на акторських курсах;

- театральна критика.

Вища освіта в Албанії має унітарний характер — немає відмінностей між вищою професійною освітою та освітою, орієнтованою на дослідження. Всього в країні діє 39 вищих навчальних закладів (14 державних і 25 приватних), які контролюються Агентством із забезпечення якості вищої освіти (Agjencia e Sigurimit të Cilësisë në Arsimin e Lartë (ASCAL) (Halili, Doçe, 2020, с. 4499).

Головним навчальним закладом країни, який надає вищу освіту в галузі мистецтва, є Університет мистецтв Албанії. Заклад було засновано в 1996 р. як Вищий інститут мистецтв, а до його структури входили Тиранська державна консерваторія, Вища школа образотворчих мистецтв та Акторська школа «Александра Моїссі» («*Shkollën e Lartë të Aktorëve "Aleksandër Moisiu"*»). Нині в університеті при факультеті сценічного мистецтва діє кафедра акторської майстерності — теорії мистецтва та кафедра режисури, естради, хореографії і дизайну.

Навчальна програма «Акторська майстерність» реалізується за двома циклами, наприкінці яких видається Диплом бакалавра акторської майстерності (триває три роки і містить 180 кредитів) і диплом магістра мистецтв з акторської майстерності й педагогіки (два роки навчання зі 120 кредитами). Метою програми є ознайомлення студентів із вимогами та методикою роботи для всебічної професійної акторської підготовки, що передбачає опрацювання та засвоєння на високому рівні складових елементів мистецтва інтерпретації, методології створення образу, способу роботи з усіма елементами акторської майстерності. Серед навчальних дисциплін студентам читають теорію драми, історію театру, історію та психологію мистецтв, естетику, культуру мови, психодраматичний театр, теорію акторської майстерності, техніку сценічного мовлення, монологічну інтерпретацію, фізичну культуру, сценічний рух, та-

нець, сценічний бій, фехтування, пантоміму, акробатику тощо. (Universitetit të Arteve, 2022).

Дослідники акцентують, що характерною рисою навчального процесу в театральних закладах Албанії є органічне поєднання індивідуального, соціокультурного та образно-асоціативного підходу, враховуючи можливості кожного студента, його особистісного емоційного складу, формуючи інтерес до соціальної значущості діяльності, історичної та культурологічної складової сценічних творів, поєднуючи процеси сприйняття, репрезентації та відтворення, безпосередньо пов'язані з розвитком мислення, художньо-естетичного смаку та сценічної уяви (Halili, Doçe, 2020, с. 4500).

Працевлаштування випускників реалізується шляхом інтеграції в албанський сценічний рух через театри Тирани та інших міст. Іншими аспектами є участь у приватних або державних театральних компаніях, які реалізують різноманітні мистецькі проєкти на албанській сцені чи за межами Албанії; державне управління на місцевому та національному рівнях, що допомагає керувати театральним рухом чи різними культурно-театральними заходами.

Висновки. Динамічний характер сучасного життя зумовлює високі вимоги до розвитку професійних компетенцій у майбутніх театральних діячів, а також формування їх особистісних та соціально-значущих якостей у процесі навчання.

Навчальний процес у вищих навчальних закладах театральної освіти Албанії та Туреччини станом на початок третього десятиліття ХХІ ст. спрямований на активну самореалізацію майбутніх театральних діячів у тісному співробітництві один з одним та педагогами в умовах спеціально організованого з використанням засобів театральної педагогіки середовища, що забезпечує участь студента в сценічній дії. У театральних закладах Албанії, як одній з країн «мусульманської Європи», навчальний процес побудований на комплексному підході, що полягає в поєднанні індивідуального, соціокультурного та образно-асоціативного аспектів, врахуванні індивідуальних особливостей студентів. Його метою є формування у студентів інтересу до соціальної значущості майбутньої професії, поглиблення розуміння історичної та культурологічної складової театральних постановок.

Театральна освіта в країнах мусульманської Європи та Туреччині вимагає подальшого дослідження, зокрема у контексті провідних тенденцій розвитку європейського та євроазійського театру

початку ХХІ ст., особливостей прояву ісламу в системі вищої театральної освіти.

Бібліографія

- Альхаджрі, Х. (2021). Исламський театр те'зіе: шлях до Європи. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія : Сценічне мистецтво*. № 4(2). С. 88-108.
- Ананьев, А. Г. (2013.). Исламский фактор на Балканах: современные тенденции и вектор развития. *Исламоведение*. № 4. С. 9-17.
- Капац, А. (1995). *Значение системы К.С. Станиславского для практики современного турецкого театра (работа актера над образом)* : автореф. дис. канд. искусствоведения : 17.00.01 / Москва. 26 с.
- Bounahai, N. (2016). Thresholds of Difference: The Arab-Muslim Theatre Revisited. In Najib Mokhtari (ed.) *Decentering Patterns of Otherness: Towards an Asymmetrical Transcendence of Identity in Postcolonial MENA*. UIR Press. Pp. 110-156.
- Departamenti Aktrim – Teori Arti. *Universitetit të Arteve*. URL : <http://uart.edu.al/index.php?page=faq&id=661&niveli=70> (дата звернення : 12 березня 2022).
- Ezici, T. (2008). Theatre education and contemporary opening outs. *Theatre Research Journal*, 26. Pp. 108-116.
- Halili, E., Doçe, E. (2020). Drama Club: A Creative, Performing, Multidisciplinary and Cultural Laboratory in Tirana University. *Universal Journal of Educational Research*. Vol. 8. No. 10. Pp. 4498-4506. DOI: 10.13189/ujer.2020.081017.
- Helvacı, A. (2014). Voice training practices «Uludağ University sample» in universities providing theatre training in Turkey. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. Vol. 116. Pp. 3417-3421.
- Hinda, A. (2018). Arab-muslim theatre defended. *Sinestesiaonline/ Il Parlaggio online*. n. 22. VII. Gennaio. Pp. 25-64.
- Najjar, M. (2020). Teaching middle eastern theater: creation, challenges and rewards. In Rahimi B. Ed. *Theater in the Middle East: Between Performance and Politics*. Anthem Press. Pp. 23-42. <https://doi.org/10.2307/j.ctvx8b7k2> [in English].
- Okey, R. (2007). *Taming Balkan Nationalism*. Oxford University Press. 346 p.
- Rahimi, B. (Ed.) (2020). *Theater in the Middle East: Between Performance and Politics*. Anthem Press [in English].
- Tekerek, N.(2007). An overview of theatre education in turkey and alumni. *Tiyatral İstanbul Journal*, 1 (5). Pp. 87-99.

References

- Alhajri, H. (2021). Islamskyi teatr teziie: shliakh do Yevropy [Islamic Theater: The Road to Europe]. *Bulletin of the Kyiv National University of Cultures and Arts. Series: Performing Arts*, no. 4 (2). Pp. 88-108 [in Ukraine].
- Ananiev, A. G. (2013.). Islamskiy faktor na Balkanah: sovremenyie tendentsii i vektor razvitiy [Islamic factor in the Balkans: current trends and development vector]. *Islamic studies*. No. 4. Pp. 9-17 [in Russian].
- Капач, А. (1995). *Znachenye systemy K.S. Stanislavskoho dlia praktyky sovremennoho turetskoho teatra (rabota aktera nad obrazom)* [The value of the K.S. Stanislavsky for the practice of modern Turkish theater (the work of an actor on the image)] : author. dis. cand. Art history: 17.00.01. Moscow [in Russian].
- Bounahai, N. (2016). Thresholds of Difference: The Arab-Muslim Theatre Revisited. In Najib Mokhtari (ed.) *Decentering Patterns of Otherness: Towards an Asymmetrical Transcendence of Identity in Postcolonial MENA*. UIR Press. Pp. 110-156 [in English].

- Departamenti Aktrim - Teori Arti. *Universitetit të Arteve*. URL : [http://uart.edu.al/index.php?page=faq&id=661&nive-
li=70](http://uart.edu.al/index.php?page=faq&id=661&nive-
li=70) [in Albanian]. Ezici, T. (2008). Theatre education and contemporary opening outs. *Theatre Research Journal*, 26. Pp. 108-116 [in English].
- Halili, E., Doçe, E. (2020). Drama Club: A Creative, Performing, Multidisciplinary and Cultural Laboratory in Tirana University. *Universal Journal of Educational Research*. Vol. 8. No. 10. Pp. 4498-4506. DOI: 10.13189/ujer.2020.081017 [in English].
- Helvacı, A. (2014). Voice training practices «Uludağ University sample» in universities providing theatre training in Turkey. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. Vol. 116. Pp. 3417-3421 [in English].
- Hinda, A. (2018). Arab-muslim theatre defended. *Sinestesieonline/ Il Parlaggio online*. n. 22. VII. Gennaio. Pp. 25-64 [in English].
- Najjar, M. (2020). Teaching middle eastern theater: creation, challenges and rewards. In Rahimi B. Ed. *Theater in the Middle East: Between Performance and Politics*. Anthem Press. Pp. 23-42. <https://doi.org/10.2307/j.ctvx8b7k2> [in English].
- Okey, R. (2007). *Taming Balkan Nationalism*. Oxford University Press [in English].
- Rahimi, B. (Ed.) (2020). *Theater in the Middle East: Between Performance and Politics*. Anthem Press [in English].
- Tekerek, N. (2007). An overview of theatre education in turkey and alumni. *Tiyatral Istanbul Journal*, 1 (5). Pp. 87-99 [in English].

Fadel Almuvail

Current trends in theater education in Albania and Turkey

Abstract. The article is devoted to the study of the current state and trends in the development of theater education in Albania (one of the countries of “Muslim Europe”) and Turkey. For the first time the educational programs on acting in the higher theatrical educational establishments of Albania and Turkey in the first decades of the XXI century are analyzed. Based on a study of higher education curricula, the modern theater education system of Albania and Turkey pays great attention to the development of teaching methods that organically combine the traditions of Islamic theater culture and leading innovative areas of European theater.

Keywords: theater education, Albania, Turkey, Muslim countries, acting skills, educational programs.